

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНІЙ КОМП’ЮТЕРНІЙ МЕРЕЖІ: ІНФОРМАЦІЙНЕ НАПОВНЕННЯ

© Мина Ж. В., Пелецишин А. М., 2014

Досліджуються особливості інформаційного наповнення інтернет-ресурсів в глобальній комп’ютерній мережі загальною історичною проблематикою (окремі сайти, зокрема персональні, електронна енциклопедія “Вікіпедія”, он-лайн бібліотеки), які охоплюють різні історичні періоди, від найдавніших часів до сьогодення. Визначено, що їх значна частина є недостатньою за інформаційним наповненням, перебуває на стадії розроблення або формування, також ґрунтується на використанні обмеженої кількості історіографічно-джерельної бази.

Ключові слова: інтернет-ресурси, сайт, “Вікіпедія”.

Under present-day conditions any social institution tries to respond adequately to modern tendencies related to computerization and spreading of global internet space in order to function effectively. History as a system of objective knowledge about the past is no exception from this process and at present it penetrates into the internet more and more actively. The ability to find quickly the needed information, prompt placement of scientific researches in the network, interactive communication between scientists, conducting of direct scientific discussion etc., – all these factors contribute to it. The great importance of global informational space is supported by the fact that every authoritative scientific institution has its own website, and every scientific edition has electronic version on the internet. In this context, examination of questions on peculiarities of formation, content and problematic of internet resources regarding Ukrainian history is of current importance. They are widely represented both in the national segment of the worldwide network, defined by the top-level domain “.ua”, and on its global scale.

Peculiarities analysis on functioning of Ukrainian history resources on the internet can be made from several viewpoints. First, from technical point of view: as a part of modern program and instrumental technologies of data exchange in computer network. Different ways of their creation, preservation, processing, study and transferring via informational technologies can be viewed within historical informatics. And, finally, resources of national history can be subject of study of history of Ukraine. In such case we can track its formation, content and problematic.

Task of the article: to determine status of scientific development of themes and source base of research; to characterize peculiarities of formation of informational presence of Ukraine on the internet space; to examine specificity of internet resources regarding history of Ukraine in the official computer web-network; to make analysis on unofficial national internet resources regarding Ukrainian history; to determine peculiarities of the knowledge about Ukraine in the global computer network; to analyze Russian network resources regarding history of Ukraine; to characterize content and problematic of Ukrainian history of diaspora internet resources.

As a result the following conclusions are made: there is no special research in the modern historiography with the subject on peculiarities of formation, content and problematic of internet resources of Ukrainian history in the global internet network. The found out source base is representative and reliable for thorough research on settled topic.

Official Ukrainian computer internet network of national history, that has begun to form from the second half of the 90's of the XX century, includes web-resources of governmental authorities, academic scientific research organizations, institutes of higher education of Ministry of Education and Science of Ukraine. It represents internet resources on behalf of nation in the global informational space.

Websites of state scientific research institutions, especially of some institutions of history, philosophy department and law section of social sciences and humanities of The National Academy of Sciences of Ukraine, represent current state of development and informatization of historical science in Ukraine. Their content and problematic depend on the issues settled for every specific institution. In general, materials of these websites (electronic versions of articles, special collections, journals, monographs, own electronic projects, etc.) reflect national history of different chronological periods.

Unofficial Ukrainian internet resources of national history, that do not represent in global informational space any state institutions, are divided into network resources of general historical problematic and thematic historical websites.

Thematic web-resources are introduced by specialized websites, with personal and "memorial" among them, and internet sites of military-historical reconstruction, virtual museums and historical forums. Key problematic of such web-resources is history of Cossacks, Holodomor of 1932-1933, Ukrainian national liberation movement. Network resources regarding history of Ukrainian cities and regions become more popular. Sites, thematic articles and columns, dedicated to certain individuals, especially to military or political figures, actively spread within this subgroup.

Key words: Ukrainian history resources on the internet, specialized websites.

Актуальність теми. Глобальна комп'ютерна мережа відкрила широкі можливості для розвитку історичної науки: оперативний пошук інформації; поширення наукових досліджень без значних фінансових затрат; проведення прямих наукових дискусій між ученими-істориками, можливість опублікування наукових статей в електронних фахових виданнях і апробація результатів досліджень шляхом участі в Інтернет-конференціях. Інтернет-конференція дає можливість швидко ознайомитися з новими історичними дослідженнями, доводити до відома широкого кола науковців власні судження, висновки і пропозиції. Сьогодні бракує якісних, нових за формою і за змістом Інтернет-порталів та Інтернет-телебачення з історії України та культури. У зв'язку з визнанням інформації як самостійного ресурсу, з'явилося поняття "Інформаційні ресурси" (документи і масиви документів, що зберігаються в інформаційних системах). Інформаційні ресурси бувають глобальні (світові) і національні. Особливої актуальності набуває проблема підвищення інформаційної культури суспільства, тобто ступеня його підготовки до ефективного використання інформаційних ресурсів та продукування нових знань. Професор Гарвардського університету А. Остінгер зауважив: "Настає час, коли інформація стає таким же основним ресурсом, як матеріали і енергія, і отже, по відношенню до цього ресурсу мають бути сформульовані ті самі критичні питання: хто ним володіє, хто в ньому зацікавлений, наскільки він доступний і чи можливе його комерційне використання" [1].

Інтернет сьогодні містить різноманітні історичні тексти та віртуальні копії писемних джерел найрізноманітнішого змісту, спрямування і тематики. Важлива сьогодні не тільки їхня кількість, що постійно зростає, а й нова якість, зв'язок із сучасними світовими проблемами. Потрібний конструктивний підхід до використання електронних джерел на основі ретельного опрацювання відповідної вітчизняної та зарубіжної практики.

Мета роботи – дослідити український сегмент мережі Інтернет, де присутня значна кількість ресурсів з вітчизняної історії, зокрема веб-сайти, присвячені українській історичній проблематиці, які представлені у глобальному масштабі, їх інформаційне наповнення та проблематика, які насамперед залежать від інституційної належності та рівня представлення матеріалів – чи то загальна історична проблематика, чи то тематичні ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерельна база дослідження зумовлена специфікою теми і представлена у вигляді дослідницьких Інтернет-ресурсів історичної тематики. Складність вивчення питання передусім зумовлене порівняно коротким терміном існування цього напрямку дослідження та відсутністю достатньої кількості літератури з запропонованої проблематики.

Відповідно до традиційного визначення, історичним джерелом є "...носій історичної інформації, що виник як продукт розвитку природи і суспільних відносин і відбиває той чи інший бік людської діяльності" [3]. Можна сміливо говорити про історичні джерела у цифровому форматі, адже історична інформація фіксується на різноманітних носіях, зокрема засобами електронної техніки. Вище згадувалось про "електронний ресурс". Узагальнені характеристики цього ресурсу (на основі відповідної міжнародної нормативної документації) зводяться до подання інформації у цифровому вигляді; потреби у програмних і апаратних засобах для її сприйняття людиною; необхідність телекомунікаційних засобів для отримання і розповсюдження інформації [3].

Оновлювані веб-сайти, електронні енциклопедії тощо як частина інтегрованого ресурсу є специфічним різновидом електронних ресурсів, визначення якого пропонується Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій та інститутів [3]. Поняття "електронний документ є вужчим і у вітчизняному контексті вживається переважно у правовому значенні. У більшості країн світу, зокрема в Україні, проголошена цілковита юридична рівноправність електронного і традиційного паперового документів" [3].

Незаперечним є той факт, що в інтеграції та поширенні ресурсів мають перевагу бібліотеки, оскільки вони впродовж тривалого часу виробили традиції "збирання, систематизації, опрацювання та представлення інформації, створення високоінтелектуальних інформаційних продуктів – каталогів і путівників, у книжкових та рукописних фондах і колекціях; тематичних картотек, бібліографій та біобібліографій, баз даних, науково-методичних і рекомендаційних матеріалів, які уклалися спочатку в рукописній та друкованій формах, а нині успішно входять до електронного інформаційного простору. Отже, у наш час саме бібліотеки здатні задовольняти складніші інформаційні запити" [6].

Дослідження С. Ковалю, Л. Костенка, Д. Соловяненка, М. Сороки та інших розглядають вивчення специфіки використання Інтернету у бібліотечній сфері України, аналіз представлення ресурсів бібліотек у глобальній мережі, роль та значення бібліотеки в інформаційному суспільстві [4].

Найбільша увага вітчизняних фахівців приділена інтернет-представництву Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ).

Вивченню функціонування у мережі українських архівних ресурсів присвячена праця Г. Боряка "Електронні архівні публікації в Інтернеті: проблеми репрезентації інформаційних ресурсів" [4]. А. Кисельова у статті "Веб-сайт Державного комітету архівів України: історія, реалії, перспективи", надрукованої на шпальтах науково-практичного журналу "Архіви України" та статті "Відкриті інформаційні ресурси архівного порталу України: структура, наповнення, моніторинг" на сторінках фахового видання "Студії з архівної справи та документознавства" проводить аналіз та характеристику архівних веб-ресурсів України, зокрема порталу "Архіви України" [4].

Фактично проблема особливостей формування та інформаційного наповнення, проблематики Інтернет-ресурсів історії України в глобальній комп'ютерній мережі Інтернет залишається маловивченою.

Серед офіційних веб-сайтів української історії, які представляють у мережі історичні матеріали від імені держави, – сайти органів державної влади, державних науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів Міністерства освіти і науки України (МОН) [4]. Веб-ресурси органів державної влади представлені інтернет-сайтами та окремими мережевими проектами Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства закордонних справ України, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Державного комітету архівів України, Українського інституту національної пам'яті (УІНП), Служби безпеки України (СБУ) [4].

Інтернет-сайти державних науково-дослідних установ репрезентовані ресурсами багатьох установ відділення історії, філософії та права секції суспільних і гуманітарних наук НАН України

(зокрема, НБУВ, Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника та Національного науково-дослідного інституту українознавства МОН) [4].

Мережеві ресурси багатьох історичних факультетів, окремі тематичні розділи загально-університетських сайтів навчальних і дослідницьких установ історичного профілю становлять окрему підгрупу сайтів вищих навчальних закладів МОН [4].

Дослідник запропонованої проблеми Мірошник М.В. поділяє неофіційні українські Інтернет-ресурси вітчизняної історії (сайти, які не представляють у мережі будь-які державні інституції) на дві підгрупи: Інтернет-ресурси загальної історичної проблематики та тематичні історичні веб-сайти.

Веб-ресурси загальної історичної проблематики (інформаційне наповнення яких стосується різних періодів української історії) включають: окремі інтернет-сайти, зокрема персональні веб-сторінки; україномовний розділ он-лайн-енциклопедії Вікіпедія; електронні бібліотеки.

До тематичних мережевих ресурсів належать сайти, які розглядають певний період з історії України, певну подію, певну тематику чи проблематику. Це, зокрема, сайти з історії українського козацтва, Голодомору 1932–1933 рр., українського національно-визвольного руху ХХ ст., українських міст та регіонів, сайти військово-історичної реконструкції, віртуальних музеїв та історичних форумів тощо.

Окреме місце посідають, у межах тематичних історичних веб-ресурсів, так звані “меморіальні” веб-сайти та тематично близькі до них, які насамперед стосуються подій Другої світової війни – інформаційно-пошукові ресурси [4].

Отже, інформаційно-методичне забезпечення історичних досліджень відзначається розгалуженістю і багатоваріантністю, джерельна база є доволі широкою як за змістом, так і за характером.

Виклад основного матеріалу. Національні Інтернет-ресурси української історії поділяються на офіційні та неофіційні. Історичну тематику від імені держави подають офіційні веб-сайти (Інтернет-ресурси органів державної влади в Україні; державних академічних науково-дослідних установ; вищих навчальних закладів МОН).

Електронні версії окремих архівних документів з історії України містить веб-портал Державного комітету архівів України (Режим доступу:<http://www.archives.gov.ua/>).

Текстові, аудіовізуальні матеріали, електронні проекти, переважно з історії української державності ХХ ст., та різні форми репресій можна знайти у розділах порталу Українського інституту національної пам'яті (УІНП) (Режим доступу:<http://www.memory.gov.ua/>).

Історіографічні матеріали, джерела вітчизняної історії різних хронологічних періодів та проблематики містяться на сайті Інституту історії України НАН України. Зокрема, на сайті розміщено 7 томів “Енциклопедії історії України” у PDF форматі.

У жовтні цього року Інститут історії України Національної академії наук відкрив на своєму веб-порталі розділ “Історична публіцистика – Блоги”. Співробітник інституту, кандидат історичних наук Оксана Юркова зазначає, що ведення блогів українськими професійними істориками стає чимдуж актуальним завданням, причому, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні чинники [5]. За її словами, формат блогу дає науковцям можливість розповісти про свої знахідки, висловитись “із приводу”, розповісти про цікаві місця і навіть “витягти” із власної монографії та адаптувати якийсь шматок тексту із розповіддю про щось варте уваги [5].

“Сповнену специфічної термінології багатосторінкову монографію середньостатистичний читач навряд чи подужає, а от кілька написаних доступною мовою сторінок – легко”, – зазначила історик [5]. Підрозділ “Історична публіцистика – Блоги” розміщений у розділі “Проекти”.

Неофіційні українські веб-сайти історичного спрямування не представляють державні інституції і поділяються на дві підгрупи: веб-ресурси загальної історичної проблематики та тематичні історичні веб-сайти.

Інтернет-ресурси загальної історичної проблематики – це окремі сайти, у тому числі персональні, електронна енциклопедія “Вікіпедія”, он-лайн-бібліотеки.

Україномовний розділ он-лайн-енциклопедії Вікіпедія містить окрему категорію “Історія України”, яка включає підкатегорії. Інформаційне наповнення цієї категорії – це довідково-енциклопедичні статті, у яких розкривається широка проблематика української історії.

До ресурсів українських електронних бібліотек належать повнотекстові електронні версії історичних видань від IX – до початку XXI ст.

До тематичних історичних веб-ресурсів входять класичні, персональні, “меморіальні” сайти, сайти військово-історичної реконструкції, віртуальні музеї та історичні форуми.

Так, на сайті “Мислинне дерево. Ми робимо Україну – українською” (Режим доступу: <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Links/PersonalSites.html>) можна знайти перелік персональних сайтів щодо вивчення історії України.

На особливу увагу заслуговує сайт доктора історичних наук П. П. Гай-Нижника. Зокрема, на сайті можна ознайомитись з архівними документами X–IV ст., XV–XVII ст., XIX – поч. XX ст., періоду Центральної Ради, УНР (1917–1918), Української держави (1918), Директорії УНР (1918–1921), ЗУНР, ЗО УНР (1918–1921), Західної Україна між війнами (1921–1939), Карпатської Україна (1938–1939), II світової війни і України (1939–1945), ОУН-УПА, Української еміграції, УСРР–УРСР–СРСР, сучасної України, світової історії.

Важливим є створення сайтів, на яких аналізують та об’єктивно висвітлюють події сьогодення. Так, 8 вересня 2014 року запрацював новий сайт про історію України ЛІКБЕЗ, мета якого – стати надійним джерелом для отримання компетентної історичної інформації, щоб сформуванати свою позицію і мати можливість її обґрунтувати (“Українська правда. Життя”). Сайт “Лікбез. Історичний фронт” презентований на круглому столі, який був організований Інформаційно-аналітичним центром РНБО України та Українським інститутом національної пам’яті.

На проєкті “ЛІКБЕЗ” спростували вже понад 50 негативних стереотипів та очевидних перекирчувань щодо української історії, на яких ґрунтується російська історична антиукраїнська пропаганда: щодо території країни, Новоросії, “бандерівців” і “колабораціоністів” [2].

Координатор проєкту Кирило Галушко наголошує: “Україна подається російською пропагандистською машиною як штучний витвір, історична випадковість, країна і держава, яка ніколи не існувала до 1991 р. і яка ніколи не доводила свою життєспроможність. Через таку подачу проводиться думка про неминучість розпаду України або її зникнення з політичної карти, приреченість будь-яких спроб спертти сучасний патріотизм на історичне підґрунтя традицій, досвіду і здобутків українців протягом попередніх століть” [2].

Редактор сайту “Історична правда” Вахтанг Кіпіані преконалий: “Ми – країна свободи, ми повинні показувати людям все те багатоманіття, всі ті контрверсії, всі ті розвилки, які були в історії” [2].

Директор Українського інституту національної пам’яті канд. іст. наук Володимир В’ятрович вважає, що Україна не може протиставити потужній пропагандистській машині Росії нічого, крім правди:

“Правда завжди складніша, ніж спрощені для масового споживача міфи. Крім того, її ще треба уміти донести до суспільства. Ми розуміємо, що виключно зусиль Українського інституту національної пам’яті в цьому напрямку буде недостатньо. Тому свою роль бачимо насамперед у співпраці та підтримці громадських ініціатив” [2]. На його думку, держава повинна створити всі умови і можливості для поширення знань: відкрити архіви, показати події у музеях, віддавати шану полеглим воїнам, репресованим чи убитим громадянам, написати шкільний підручник з історії, який має скерувати зацікавлених до подальшого пошуку [2].

Сайт “Лікбез. Історичний фронт” виявився актуальним і затребуваним. За три тижні роботи на його сторінку надійшло багато відвідувачів. На жаль, через неготовність до масового інтересу, виникли технічні проблеми з роботою сайту.

Популярні розділи сайту: Споконвічне. Україна: назви. Україна: територія. Україна: мова. Україна: символіка. Походження українців. Нашадки Русі. Возз’єднання 1654 р. Державність 1917–1921 рр. УРСР. Бандерівці та колабораціоністи.

Джерела інформації: Документи. Історичні праці. Карти. Актуальне. Крим. Донбас. Південний Схід.

Рейтинг публікацій сайту “Лікбез. Історичний фронт” за переглядами [2]:

Розподіл найголовніших народностей Європейської Росії (за рідною мовою) за даними перепису 1897 р. Переглядів – 28773.

Генеральна карта Малої Росії, розділеної на десять полків. Переглядів – 21036.

Крим – споконвіку російська земля? Переглядів – 13187.

Область Війська Донського (територіально-адміністративний поділ). Переглядів – 11809.

Україна та Малоросія – це одне і те саме? Переглядів – 11274.

Українська мова, на відміну від російської, була створена штучно? Переглядів – 7828.

Крим завжди належав Росії? Переглядів – 6948.

Перемога Росії у Першій світовій війні була вкрадена поразенцями? Переглядів – 6021.

Передача Криму Україні – це “п’яний” та незаконний подарунок Хрущова? Переглядів – 5536.

Етнічний склад українських губерній (за даними перепису населення Російської імперії 1897 р.) Переглядів – 5495.

Рейтинг показує зацікавленість в найактуальніших темах з історії України та його важливість та значущість в подоланні викривлень історії України, адже фальсифікація історії – це надійний засіб інформаційної війни Росії проти України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, багато документів і джерел сьогодні науковцям доступні саме через мережу Інтернет. Їх успішне використання вимагає від користувачів, по-перше, знання загальної структури і механізмів роботи всесвітньої інформаційної мережі, по-друге, вдалого складання запитів до пошукових систем і баз даних та, по-третє, навичок критичної оцінки ресурсів історичної тематики. Інтернет сьогодні містить різноманітні тексти та віртуальні копії писемних джерел найрізноманітнішого змісту, спрямування і тематики. Інтернет для істориків – це нове інформаційне середовище, в якому розробляються основні напрями розвитку вітчизняних ресурсів. Він повинен стати модерною джерельною базою.

1. Глобальні національні інформаційні ресурси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-referat.com/>. 2. Запрацював новий сайт “Лікбез. Історичний фронт” // Українська правда | Історична правда. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2014/09/9/144583/>. 3. Ковальова А. Освоєння електронних джерел в історичних студіях: із досвіду США / А. Ковальова // Архівна справа за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://file:///C:/Users/home/Downloads/ay_2009_3-4_16.pdf. 4. Мірошник Р. В. Інтернет-ресурси історії України в глобальній комп’ютерній мережі: особливості формування, інформаційне наповнення, проблематика (1991–2010): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?...2... 5. На сайті Інституту історії НАНУ відкрився розділ “Блоги”. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2014/07/23/143821/>. 6. Попик В. І. Тенденції розвитку діяльності бібліотек у репрезентації пам’яті про видатних співвітчизників / В. І. Попик В. І. // Тенденції розвитку діяльності бібліотек. Національна та історична пам’ять [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://file:///C:/Users/home/Downloads/Ntip_2013_8_10%20\(1\).pdf](http://file:///C:/Users/home/Downloads/Ntip_2013_8_10%20(1).pdf). 7. Спірін О. М. Проектування системи електронних бібліотек наукових і навчальних закладів АПН України / О. М. Спірін, В. М. Саух, В. А. Резніченко, О. В. Новицький // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 6 (14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/3924/3/09somuoa.htm>.